

Szalai Ákos – Kolozsi Pál Péter

Mit kell tennünk egy versenyképesebb magyar gazdaságért?

*Gondolatok a Magyar Nemzeti Bank Versenyképesség
és növekedés című monográfiájával kapcsolatban¹*

What Shall We Do for a More Competitive Hungarian Economy?

*Thoughts About the Monograph Competitiveness and Growth
of the Magyar Nemzeti Bank*

Összefoglalás

Magyarország 2010-et követően fiskális, majd 2013-tól kezdődően monetáris politikai és növekedési fordulatot hajtott végre. Ezek a fordulatok megalapozták az egyensúlyi párosuló gazdasági növekedést. A nemzetgazdaság főleg mennyiségi versenyképességi feltételeit tekintve, Magyarország helyzete sokat javult az elmúlt hat évben, amelynek eredményeit a pénz- és tőkepiac mellett már a nemzetközi szervezetek és a nagy hitelminősítők is elismerik. A gyorsabb és tartós felzárkózáshoz azonban az erőforrások minőségi jellemzőin is javítani kell. A közepesen fejlett gazdasági státuszból való kitöréshez nélkülözhetetlen a felzárkózás felgyorsítása, amihez további ver-

---

SZALAI ÁKOS főosztályvezető, MNB Versenyképességi és strukturális elemzések főosztály (szalaia@mn.b.hu), dr. KOLOSZI PÁL PÉTER PhD, főosztályvezető, MNB Pénzpiaci eszköztár és tartalékstratégiai főosztály, docens, Nemzeti Közszolgálati Egyetem (kolozsip@mn.b.hu).

senyképességi reformintézkedések szükségesek. A releváns nemzetközi gyakorlat és a kapcsolódó elméleti háttér mellett a versenyképességi fordulathoz szükséges konkrét intézkedéseket is bemutatja az MNB könyvsorozatának legújabb darabja, a *Versenyképesség és növekedés* című monográfia.

Summary

Since 2010 Hungary has implemented a major turn in its fiscal policy which was followed by a fundamental change in its monetary policy resulting a new era concerning the growth of the Hungarian economy. These changes form the basis of an economy being simultaneously characterised by balance and growth. Over the last six years the position of the Hungarian economy has been improving significantly especially concerning the quantitative aspects of competitiveness, the results of which have been recognized by financial and capital markets in addition to international organizations and the major credit-rating agencies. However, a faster and more sustainable convergence requires an improvement concerning the qualitative characteristics of the economic resources as well. For an outbreak from the moderately developed economic status it is essential to speed up to the catch-up process with additional reforms focused on competitiveness. Along with the relevant international practice and the theoretical background, the new volume of the book series of the Magyar Nemzeti Bank entitled *Competitiveness and Growth* presents also the necessary measures for that “competitiveness revolution”.

Mi a gazdasági fejlődés és teljesítmény záloga, mi különbözteti meg a sikeres gazdaságokat a lemaradóktól, mit kell tennünk a gazdasági-társadalmi fejlődés érdekében? Az önálló tudományként is jegyzett közgazdaságtan gyakorlatilag létrejötté óta foglalkozik ezzel a kérdéssel. Beszédese, hogy a közgazdaságtan atyjaként számon tartott Adam Smith 1776-ban megjelent fő műve is már arra fókuszált, mi állhat egyes nemzetek gazdagsága mögött, mi magyarázhatja, ha egy nemzet „szükségleti és kényelmi cikkekkel bővebben vagy szűkösebben” van ellátva.² Az utóbbi bő kétszáz évben mind a mainstream, mind az alternatív közgazdasági iskolák figyelmének centrumában maradt a mikrogazdasági és a makrogazdasági szintű versenyképesség kérdése.

Az utóbbi évtizedek gazdaságpolitikai gyakorlatában ugyanakkor – ha nem is egyeduralmódóvá, de – dominánssá vált az a szemlélet, hogy maga a verseny és a piac megteremtí a fejlődést, és nincs szükség állami beavatkozásra, a versenyképesség tudatos építésére. A 2008-ban kitört gazdasági világválság változást hozott ebből a szempontból is, hiszen újra ráirányította a figyelmet az állam jelentőségére és felelősségére, illetve arra, hogy önmagában a növekedés nem elég, a nem egyensúlyi, strukturálisan nem megalapozott, azaz fenntarthatatlan folyamatok előbb-utóbb összeomláshoz vezetnek. Valódi megoldást ezért csak az a gazdaságpolitika jelenthet, amely stabil alapokat nyújt a gazdaság egésze számára, és biztosítja a nemzetközi versenyben való helytállást, azaz versenyképességet teremt. Különösen igaz és releváns tapasztalat volt ez azokban az

országokban, amelyeket alaposan „megtépázott” a válság – azaz többek között Magyarországon is, amelynek 2010 után több gazdaságpolitikai fordulatot is végre kellett hajtania a stabilizáció, az egyensúly helyreállítása, illetve a fenntartható növekedés, valamint a hatékony és eredményes felzárkózási folyamat beindítása érdekében.

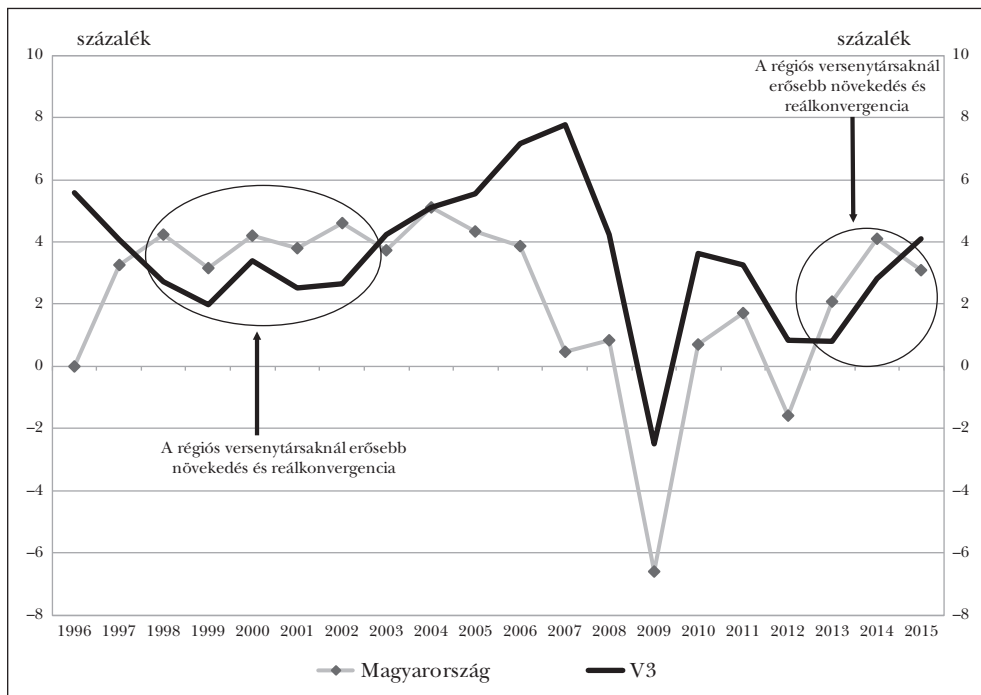
A Magyarország előtt álló kihívások kezeléséhez elengedhetetlen a hazai közgazdasági gondolkodás fejlesztése, a válságtapasztalatokat is beépítő, felhasználó, modern közgazdasági megközelítések integrálása, azoknak a hazai helyzethez illesztése. Ezt a célt tűzte ki a Magyar Nemzeti Bank (MNB), amely könyvsorozatot indított útjára 2015-ben az *Egyensúly és növekedés*³ című kötettel, majd e sorozat második elemeként 2016-ban megjelentette a *Versenyképesség és növekedés című monográfiát*. A kötet – amely a kormány gazdaságpolitikájának támogatása érdekében, a fenntartható gazdasági növekedésről és a versenyképességről szóló közös gondolkodáshoz kíván hozzájárulni⁴ – hiánypótlónak tekinthető, kiemelten azért, mert nemcsak elméleti tanulmányokkal és a nemzetközi tapasztalatok számbavételével segíti a jelen kihívásainak megértését, hanem – szakítva az elméleti szakemberekre sokszor jellemző elefántcsonttorony-szemlélettel – 50 konkrét intézkedésjavaslatot is megfogalmaz. A javaslatok relevanciáját, illetve a kötet megalapozottságát, időszerűségét mi sem mutatja jobban, mint hogy a kormányzat és a jegybank a javaslatok több mint 40 százalékát már legalább részben meg is valósította.

A VERSENYKÉPESSÉG TOVÁBBI JAVÍTÁSA, MINT A 2010 UTÁNI MAGYAR REFORMOK SZERVES FOLYTATÁSA

A kötet elemzéseinek és különösen javaslatainak megértése érdekében érdemes visszatekinteni a magyar gazdaság és gazdaságpolitika közelmúltjára. A 2000-es évek elején a régióban még éllovasnak számító Magyarország relatív versenyelőnye – a felelőtlen gazdaságpolitika és a rossz szerkezetű gazdasági modell következtében – a 2000-es évek végére teljesen eltűnt, és a globális pénzügyi válsággal egy fundamentumaiban legyengült, a régiótól leszakadt gazdaságnak kellett szembenéznie. A rendszerváltás utáni transzformációs válságot követően, a 2000-es évek elejéig Magyarország viszonylag dinamikus felzárkózást tudott felmutatni, aminek következtében előkelő helyen szerepelt a régión belül (*1. ábra*). Ezt követően azonban a magyar nemzetgazdaság – az akkor globálisan is nagyon kedvező reálgazdasági konjunktúra ellenére – fokozatos leszakadást mutatott a régiós versenytársakkal szemben, ami az alkalmazott, alapjaiban rossz szerkezetű, a külső eladósodásra építő, fenntarthatatlan gazdasági modellre vezethető vissza.

A fenntarthatatlan modell közvetlen következménye lett a mesterségesen – döntően külső forrásokból – fűtött reálgazdasági növekedés kifulladására már 2007-ben, az alacsony szinten ragadt foglalkoztatási ráta, a tartósan magas deficitet mutató folyó fizetési mérleg és költségvetési egyenleg, valamint az államadósság jelentős növekedése, ami a magánszektor drasztikus devizaalapú eladósodásával párosult, mindez kimagasló rendszerkockázatot hordozva magában.⁵ A felelőtlen és inkoherens gazdaságpolitika következtében kialakult súlyos makroszerkezeti problémákat csak tetézte a 2008

1. ábra: Magyarország és a visegrádi régió (V3) éves reálgazdasági növekedésének alakulása (GDP, év/év)

Forrás: Eurostat.

őszén kirobbant, világméretű pénz- és tőkepiaci válság, amellyel egy olyan nemzetgazdaságnak kellett szembesülnie, amely addigra a gazdasági fundamentumaiban legyengült és versenyképtelenné vált.

A 2010-et követő fiskális és a 2013 utáni monetáris politikai fordulatok egy egészséges gazdasági szerkezet kiépítésével megalapozták az egyensúllyal párosuló gazdasági növekedést, ami a tartós felzárkózás egyik legfőbb alappillére. 2010-et követően éles gazdasági paradigmaváltás történt. Megközelítésében és alapjaiban is egy olyan új gazdaságpolitika vette kezdetét, ami a hazai termelési tényezők – strukturális reformokon keresztül történt – fokozatos erősítésével olyan gazdasági modellt alakított ki, amely a növekedés támogatása mellett a nemzetgazdaság külső és belső makropénzügyi stabilitását egyaránt biztosítja. A költségvetési konszolidáció megvalósítása után, 2013-tól a monetáris politikában is jelentős fordulat következett. A jegybank ugyanis – elsődleges mandátumával összhangban – a tartós kamatcsökkentési ciklus mellett számos innovatív programot indított a növekedés ösztönzése és az egészséges szerkezetű, alapvetően a belföldi befektetői bázisra támaszkodó finanszírozás megvalósítása céljából.

A jelentős szerkezeti váltások eredményeként a gazdaságpolitika két fő ága (a fiskális és a monetáris politika) korábban nem tapasztalt módon összhangba került, ami a gazdasági egyensúly és a növekedés egyidejű biztosításával megteremtette a tartós

felzárkózás alapjait. E sikeres gazdasági modell eredményei már évek óta láthatóak. A már negyedik éve tapasztalható reálnövekedés mellett historikusan alacsony szintre csökkent a munkanélküliségi ráta, stabilan többletet mutat a folyó fizetési mérleg, jóval 3 százalék alatti a GDP-arányos államháztartási hiány, és tartósan csökkenő pályára állt az államadósság-ráta, továbbá a háztartások mérlegéből kivezetésre kerültek a – külső sérülékenység egyik alapját és a növekedés gátját képező – devizahitelek. Az eddig elért makrogazdasági eredményeket ma már nemcsak a pénz- és tőkepiaci szereplők, hanem a nemzetközi szervezetek és a hitelminősítők is egyaránt elismerik.

A közepesen fejlett gazdasági státuszról való kitöréshez nélkülözhetetlen a felzárkózás felgyorsítása, amelyhez további, a versenyképesség főleg minőségi kritériumaira fókuszáló reformintézkedések szükségesek. A 2010 óta elért eredmények megtartása és a tartós felzárkózás felgyorsítása érdekében nélkülözhetetlen a hatékonyságunk és az értékteremtő kapacitásunk növelése. Ennek érdekében a versenyképességet tovább javító, az erőforrások eddig főleg mennyiségi növelése után a jövőben már inkább a minőségi szempontokat előtérbe helyező reformintézkedések szükségesek. A felzárkózás felgyorsítását a nemzetgazdaságok globális versenyében elsősorban az indokolja, hogy Magyarország visszaszerezze korábbi vezető pozícióját a régió belül, valamint az, hogy mielőbb ki tudjon törni a közepes fejlettség csapdájából, ami eddig csak viszonylag kevés országnak sikerült a világon.

A JAVASOLT VERSENYKÉPESSÉG-JAVÍTÓ INTÉZKEDÉSEK, ILLETVE AZOK EDDIGI MEGVALÓSULÁSA

A Palotai Dániel és Virág Barnabás által szerkesztett, az MNB számos szakértőjének és elemzőjének tanulmányát tartalmazó monográfia hat területre tagolja a versenyképesség egyébként sokdimenziós és számos ponton összefonódó szempontrendszerét annak hazai vizsgálatakor: a munkavállalás, a vállalati szféra, az állam, az emberi erőforrás és a bankszektor versenyképességének, valamint az EU-támogatások hatékonyabb felhasználásának területeire. Az alábbiakban a kötetben megjelenő intézkedésjavaslatokat a humán és a fizikai tőke mennyiségi és minőségi dimenzióin keresztül ismertetjük, külön kitérve azokra a konkrét kormányzati és jegybanki intézkedésekre, amelyek a monográfia megjelenése óta realizálódtak.

A humán tőke mennyiségének növelése

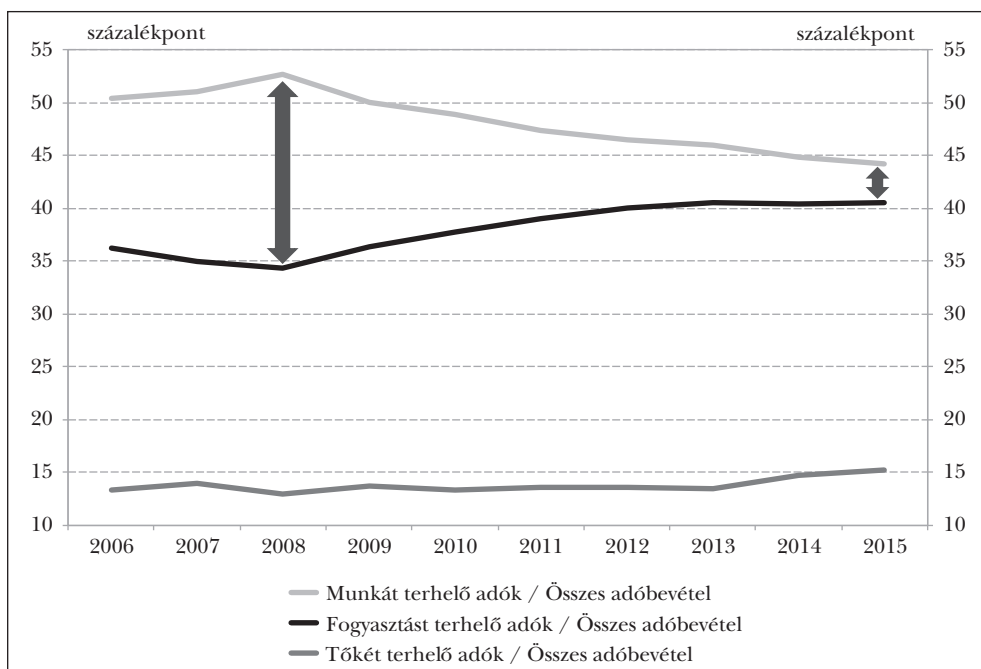
A kötet rámutat a kedvezőtlen demográfiai folyamatokra, mint a potenciális növekedés lehetséges korlátjára, és e folyamatok tompítását, megfordítását célzó intézkedéseket javasol. A hosszú távú növekedési potenciál egyik alappillére az emberi erőforrás mennyiségének folyamatos és aktív rendelkezésre állása. A humán tőke mennyiségét hosszú távon leginkább meghatározó tényező az adott nemzetgazdaságra jellemző demográfiai folyamat. Magyarországon – hasonlóan az európai trendekhez – már évtizedek óta a társadalom létszámának fokozatos és tartós csökkenése és elöregedése látható, ami termelési korlátot képezve, hosszabb távon komoly gátja lehet a gazdasági növekedésnek. Ennek

orvoslása céljából a kötet számos, a születések számának és a termékenységi rátának a növekedését ösztönző intézkedés bevezetését javasolja, például a gyermekgondozási díj felső határának növelését, a családi adóalap-kedvezmény markánsabb emelését a két gyermeket vállaló családoznál, a gyermek születése után járó egyszeri állami (anyasági) támogatás növelését, a bölcsődei és óvodai férőhelyek bővítését, továbbá a családbarát munkahelyi környezet létrehozását, elterjesztését, vagy a napközbeni gyermekellátás fejlesztését. A családi adóalap-kedvezmény további fokozatos növekedése, a családok otthonteremtési kedvezménye, továbbá az első házások kedvezménye és a diplomás gyed bevezetése ösztönzi a fiatalok családalapítását, gyermekvállalási kedvét.

A teljes népességben belüli munkaerőpiaci aktivitás és a foglalkoztatottak létszámának növelése az adórendszer ösztönzőin, például a munkát terhelő adók csökkentésén keresztül is lehetséges. Bár a 2010 után meghozott reformintézkedések eredményeképpen a magyar munkaerőpiaci adatok jelentős mértékben javultak, régiós összevetésben azonban továbbra sem kiemelkedőek, így a kötet szerint további intézkedések lehetnek indokoltak e téren. A munkaerőpiac keresleti és kínálati oldalát egyaránt élénkítő intézkedés a munkát terhelő adók csökkentése. A szakirodalom, valamint a nemzetközi szervezetek ajánlásai (Európai Bizottság, IMF, OECD, Világbank) szerint a tőkét terhelő adók mellett a munkára rakódó adóterhek a leginkább károsak és torzítók a gazdaság számára. Éppen ezért széles körű egyetértés van a téren, hogy az adószervezet átalakítása hatékonyabb, ha az adócentralizáció súlya a munkát terhelő adókról inkább a fogyasztást terhelő adókra helyeződik. Az ilyen jellegű struktúraváltás csökkenti az adóztatás gazdaságtorzító hatásait, elősegíti a gazdaság fehéredését, hosszú távon is növeli a foglalkoztatást, a reálnövekedést, és javítja a versenyképességet.⁶ A 2010 utáni fiskális politika is ezt az irányt követte (2. ábra), például az egykulcsos, arányos személyi jövedelemadó (szja) bevezetésével és csökkentésével, ami – a nettó bérek növelésével – a munkakínálatot az extenzív mellett az intenzív határon is ösztönözte, továbbá mérsékelte a jövedelemeltitkolásra való hajlandóságot a munkavállalói és a munkáltatói oldalon egyaránt. Az szja további csökkentését támogatja az MNB kötete is. Ezenfelül a munkára rakódó terheket csökkentik a Munkahelyvédelmi Akcióterv (MAT) keretein belül korábban bevezetett célzott – 850–900 ezer foglalkoztatottat támogató – munkáltatói járulékkedvezmények, amelyek növelésére, valamint a kedvezmények munkavállalókra történő kiterjesztésére szintén tesz javaslatot a kötet. Ebben a versenyképességet növelő adópolitikai irányba illeszkedik a kormányzat 2016. novemberi döntése, miszerint 2017-ben a munkáltatói járulékkulcsok jelentős mértékben – 27 százalékról 22 százalékra – csökkennek, valamint 2018-ban további 2 vagy 2,5 százalékkal mérséklődnek, ami a bérnövekedés függvényében 2019–2022-ben is folytatódhat. Emellett 2017-ben a minimálbér 111 ezer forintról 127 650 forintra, a garantált bérminimum pedig 129 ezer forintról 161 250 forintra emelkedik (2018-ban további 8, illetve 12 százalékos növekedés várható). Ezen intézkedések egymást erősítve, érdemben ösztönzik a munkavállalást, és hozzájárulhatnak az egyes településeken és szektorokban jellemző munkaerőhiány enyhítéséhez.

A munkát terhelő adók csökkentésén túl egyéb alternatív intézkedések is támogathatják a munkaképes korú népesség aktív, elsődleges piaci munkavállalását. A kötet szerint ilyen lehet

2. ábra: A magyar adószervezet változása⁷

Megjegyzés: Eurostat-adatok 2012-ig állnak rendelkezésre, a 2013–2015-ös adatok MNB-számítás.

Forrás: Eurostat, MNB.

a közmunkarendszer képzési részének fejlesztése és a program versenyszférával való összekötése (utóbbi átmeneti anyagi támogatásával), továbbá a nyugdíjrendszer munkaerőpiacon maradási ösztönző elemeinek erősítése vagy az atipikus foglalkoztatási formák (távmunka, részmunkaidő) ösztönzése. Ehhez kapcsolódik, hogy azon kkv-k, amelyek vállalják a részmunkaidős foglalkoztatás biztosítását, támogatásban részesülnek. További ösztönzőt jelent, hogy 2016 júniusától a közfoglalkoztatás időtartama beszámít az álláskereső időszakába, ezért ők jogosulttá válnak a MAT kedvezményére. Ezenfelül a legkevésbé foglalkoztatott fiatalok (25 év alattiak) munkára ösztönzésének fokozott támogatása céljából a kormány egy többlépcsős, az úgynevezett Ifjúsági Garancia Rendszer kiépítését kezdeményezte.

A humán tőke minőségének javítása

A sikeres gazdasági felzárkózás másik fontos tényezője a munkaerőpiacon aktív emberi erőforrás magas minősége, amit az oktatás és az egészségügy megfelelő színvonala biztosíthat. A munkaerő minőségének javulása az innovációs képesség és ezáltal a munkatermelékenység növekedésén keresztül képes hosszú távon növelni a versenyképességet és a reálgazdaság növekedési potenciálját. Ennek útja elsősorban az oktatás és az egészségügyi ellátás színvonalának fejlesztése. A monográfia szerint mivel az oktatásra fordított állami ki-

adások GDP-arányos mértéke Magyarországon elmarad az OECD-tagállamok átlagától, ezért indokolt lenne az oktatásra fordított állami és magánforrások növelése. Ezt a célt támogatja például a pedagógusi életpályamodell bevezetése és az ezen keresztül több éven át megvalósuló, dinamikus bér- és tudásfejlesztés. Hosszú távon ez önmagában támogatja a közoktatás minőségének javulását, azonban az oktatási struktúra fejlesztése is szükséges. Bár a duális szakképzés elindítása nagy előrelépésnek számít, de hazánkban továbbra is elmaradások tapasztalhatóak az alapkészségek (számolás, írás, olvasás, szövegértés) elsajátítása terén. Ennek javítását célozná például a munkapiaci igényekhez igazított kompetencia- és készségalapú tananyag erősítése, valamint a 9 évfolyamos alapfokú képzés bevezetése. További javaslatként jelenik meg a nyelvtudás minőségének javítása (már a középiskolában), valamint a felsőfokú végzettséggel, kiváltképp a műszaki és természettudományi végzettséggel rendelkezők arányának növelése, ami segíthet a munkaerőpiaci igényekhez való könnyebb alkalmazkodásban.

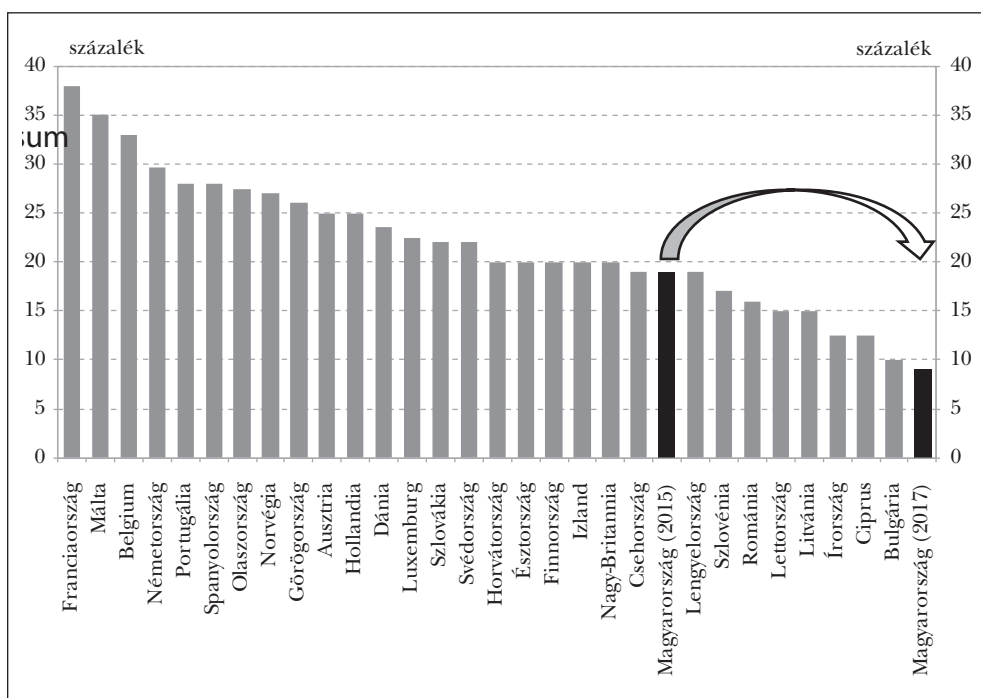
Tudvalevőleg a magyar egészségügyi rendszer forráshiánnyal küzd, így indokolt lenne a többletforrások biztosítása, amit a kötet részben a magánforrások bevonásával képzel el. A kiadvány rámutat, hogy a magyar lakosság egészségügyi állapota nemzetközi összehasonlításban kedvezőtlen, a születéskor várható élettartam szignifikánsan elmarad a gazdasági fejlettségünk által indokolttól. Ennek hatékony kezelése lehet az egészségügyi prevenció hazai erősítése, például a rendszeres szűrővizsgálatok növelésével és kötelezővé tételével, az iskolai és a munkahelyi sportolás ösztönzésével (például a sporteszközök áfata tartalmának csökkentésével) vagy a népegészségügyi termékadó további emelésével. Ezek mellett fontos versenyképességi szempont a „mentális egészség” megléte, amit minden olyan intézkedés támogat, ami a lakosság lelki állapotának egészségét javítja. Ilyen lehet például a lelki egészséget erősítő elemek oktatásba emelése (például önismeret, stresszkezelés), a lelki egészséggel foglalkozó országos hálózat kialakítása vagy a telefonos lelki elsősegély-szolgálatok megerősítése. Az egészségügyi prevenció erősítését szolgálja az új Nemzeti Ifjúsági Stratégia megalkotása és elfogadása, amely többek közt célként tűzte ki az iskoláskorú fiatalok egészségfejlesztését az iskolai szociális segítség módszereinek és eszközeinek felhasználásával.

A fizikai tőke mennyiségének növelése

A versenyképesség és a tartósan dinamikus reálgazdasági konvergencia megteremtésének további záloga a fizikai tőke állandó és minél fejlettebb rendelkezésre állása. A versenyképesség és a fejlődési lehetőség szempontjából fontos a vállalati szektor tőkefelhalmozásának üteme, illetve annak struktúrája is. A vállalati hitelképességhez alapvetően stabilitás és profitabilitás szükséges, ami az adórendszer oldaláról számos módon megtámogatható. A kötet szerint ennek egyik eszköze lehet egy, a produktív magánberuházásokat támogató adórendszer megvalósítása. Emellett a vállalati profitabilitást és tőkeakkumulációt a társasági adó (mint jövedelemadó) fizetésének egyszerűsítése⁸ vagy csökkentése, valamint a társasági adó jellegének a „pénzforgalmi” adózás felé közelítése is támogathatja. Utóbbit nem, előbbit azonban már bejelentették: az eddig progresszív – 10 és 19 százalékos adókulccsal rendelkező – társasági nyereségadó (tao) 2017-től

egykulcsossá és egy számjegyűvé válik (9 százalék, ami az Európai Unió egyben legacsonyabb taokulcsa lesz) (3. ábra). Továbbá az egyszerűsített és kedvezményes kisvállalati adózási lehetőségek (kata, kiva) igénybevételi feltételei 2017-től enyhülnek, így azokat többen vehetik majd igénybe, valamint a kiva adókulcsa 16-ról 14 százalékra mérséklődik. Mindemellett a kötet javaslatként megfogalmazza a versengő garancia-szervezet létrehozását és az európai uniós források hatékonyabb felhasználását, ami a piac keresleti és kínalati oldaláról egyaránt támogathatja a kvv-k erősebb hitelhez jutását. Ez már rövid távon is növelheti a beruházást, a foglalkoztatást és a gazdaság versenyképességét. A kötet felveti még a szabályozott energiaárak csökkentését, ami eddig a lakossági szektorban került bevezetésre.

3. ábra: A társaságiadó-kulcsok felső mértéke

Forrás: OECD.

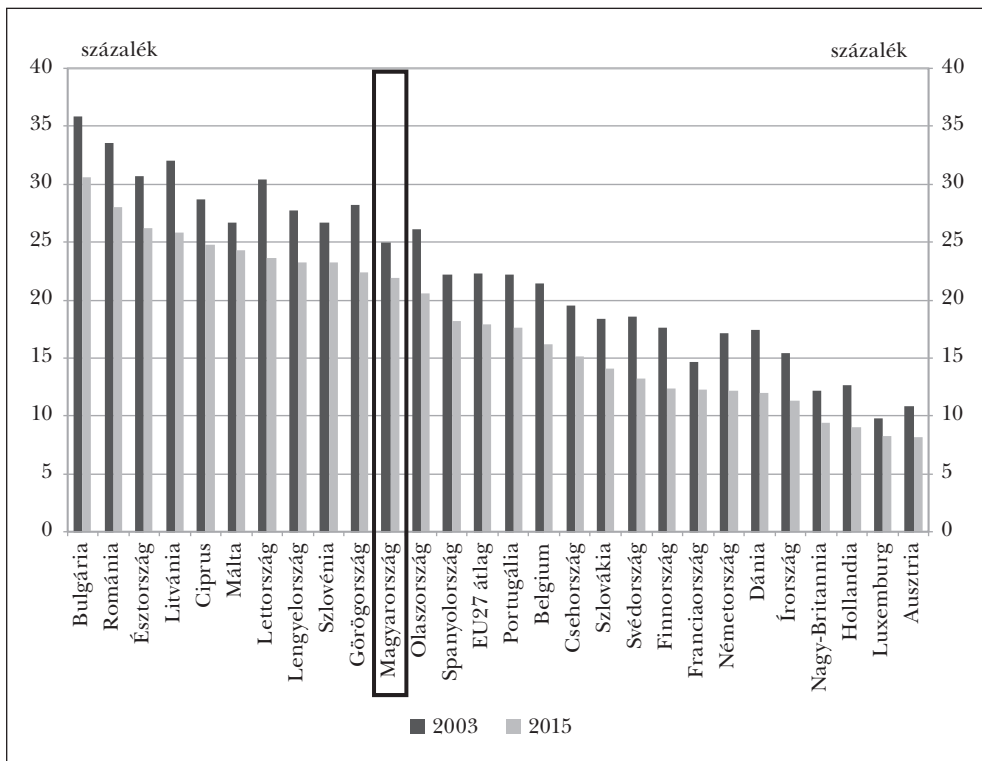
A vállalati szférában felhalmozott fizikai tőke minőségének javítása

A felhalmozott fizikai tőke minőségét, így a vállalati és makrogazdasági hatékonyságot és termelékenységet jelentős mértékben javíthatja a vállalatok kutatás-fejlesztésre (K+F) fordított kiadásainak növelése. E téren Magyarország a régiós versenytársakkal összevetve viszonylag jól teljesít, az uniós átlagtól azonban így is elmarad. Ennek növelésére hatékony keretet adhatnak a vállalati tréningek, valamint az egyetemek és vállalatok közti kutatói együttműködések elterjedése.⁹ A kötet felveti a kutatók és fejlesztők létszáma növelé-

sének lehetőségét is úgy, hogy a kutatók és fejlesztők szociális hozzájárulási adóban elérhető kedvezményét kiterjeszteni a vállalati szektorban kutatóhelyeken alkalmazott egyetemi végzettségű kutatókra is. A szerzők rámutatnak, hogy mindemellett szükség lenne a kkv-szektor innovációs kapacitásának növelésére is, ugyanis a Magyarországon sikeresen innováló cégek aránya érdemben elmarad az uniós átlagtól. E versenyhátrány ledolgozására a kötet hatékony eszközként veti fel a nonprofit tanácsadó központok felállítását, angol példa alapján. A K+F-tevékenységek nagyobb mértékű és jobb minőségű ellátását támogatná a műszaki és a természettudományos egyetemisták képzésének nagyobb arányú állami támogatása. Állami oldalról továbbá direkt eszközökkel is lehet támogatni a vállalati kutatás-fejlesztést.

*Az adóelkerülés mérséklése is jótékony hatással lehet a vállalati innovációra, ami a termelékenység javulásán keresztül pozitívan hat a potenciális növekedésre.*¹⁰ Az adóelkerülés torzítja a versenyt és a hatékony tőkeallokációt, rontja a költségvetés pozícióit, valamint csökkenti a munkavállalók szociális, jogi és anyagi biztonságát. Az adóelkerülés GDP-arányos becsült mértékét illetően Magyarország (2015-ben 22 százalék) szintén nem lóg ki a régiós versenytársak közül, azonban kissé meghaladja az uniós átlagot (17 százalék)¹¹ (4. ábra).

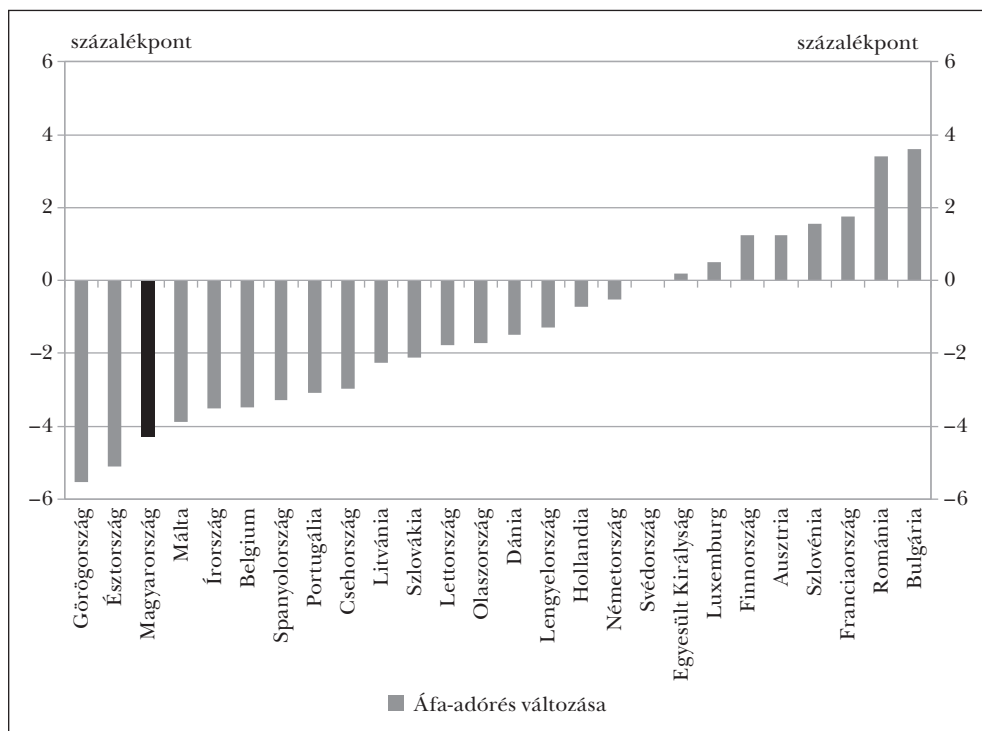
4. ábra: A rejtett gazdaság becsült mérete az Európai Unió országaiban, 2003-ban és 2015-ben¹³

Forrás: Friedrich Schneider: *Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2015: Different Developments*. January 20, 2015.

A rejtett gazdaság visszaszorítására több intézkedés született az elmúlt években Magyarországon, amelynek köszönhetően 2010 és 2015 között a GDP több mint 1,5 százalékaival mérséklődhetett a feketegazdaság mérete.¹² Ezek közül a legismertebb és a legnagyobb költségvetési hatással járó intézkedés volt az online pénztárgépek NAV-hoz kötése. Ezek száma jelenleg nagyságrendileg 200 ezer, 2017-től pedig további 25–30 ezerrel bővül a hatóság által lefedettek köre. Emellett az Elektronikus Közúti Áruforgalom Ellenőrző Rendszer (EKÁER) bevezetése, a célzott áfacsökkentések és a fordított áfa alkalmazása járult még érdemben hozzá a fogyasztást terhelő adóbevételek elmúlt 2-3 évben tapasztalt növekedéséhez úgy, hogy számos esetben az adókulcsok mérséklődtek. E folyamatok, továbbá a becslült implicit áfakulcs 2013 és 2015 közötti több mint 2 százalékpontos növekedése, valamint az áfaadórés 2014-es kiemelkedő csökkenése egyértelműen a gazdaság fehéredését jelzik (5. ábra). Az online pénztárgépek körének 2017-es bővítése mellett az EKÁER-rendszer is fejlesztésre került a kötet megjelenése óta, továbbá 2017-től az alapvető élelmiszerek körében további célzott áfacsökkentés várható.

5. ábra: Az áfaadórés változása 2013-ról 2014-re az EU tagállamaiban (százalékpont)¹⁴

Forrás: Európai Bizottság.

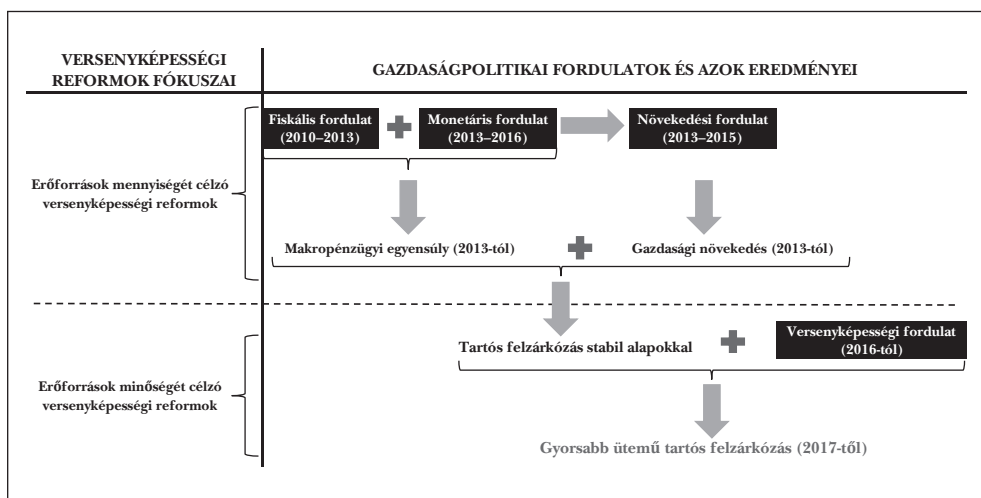
Az állam átlátható, stabil és hatékony működése elengedhetetlen feltétele a beruházásokhoz szükséges vonzó és kiszámítható üzleti klímának.¹⁵ Éppen ezért létfontosságú, hogy az állam kisebb méretű adminisztrációt, illetve hatékony és átlátható intézményrendszert mű-

ködtessen. A monográfia rávilágít arra is, hogy európai uniós összehasonlításban a magyar állam mérete viszonylag nagy, és az állam sokat költ magára. Éppen ezért javasolja az állami intézmények létszámának, bérkiadásainak és struktúrájának felülvizsgálatát. Utóbbinál konkrétumként fogalmazódik meg a minisztériumi háttérintézmények széles körének átvilágítása és a párhuzamosságok megszüntetése. A kötet publikálását követően a kormány bejelentette a közalkalmazotti létszám várható jelentősebb leépítését, továbbá 44 háttérintézményt szüntettek meg a kisebb bürokrácia érdekében. Említésre méltó továbbá, hogy az állami intézményrendszer hatékonyságának növelése céljából javasolt intézkedésként szerepel a kötetben a jogkövető magatartás ösztönzése. E területen szintén várható előrelépés, ugyanis a kormány a bíróságok függetlenségének erősítése és a gyorsabb ügyintézés érdekében új büntetőeljárás kódex elfogadását jelentette be.

ÖSSZEZÉS

Az elmúlt hat évben számos strukturális reformintézkedés történt annak érdekében, hogy a magyar nemzetgazdaság makropénzügyi egyensúlya – a 2000-es évek eleje után ismét – stabilá váljon, és a gazdaságpolitikai ágak összhangba kerülésével megvalósult növekedési fordulattal együtt szilárd alapot teremthessenek egy tartós és sikeres felzárkózáshoz. A nemzetgazdaság erőforrásainak főleg mennyiségi versenyképességi feltételeit tekintve tehát Magyarország sokat javult az elmúlt hat évben, aminek eredményeit a pénz- és tőkepiac mellett már a nemzetközi szervezetek és mindhárom nagy hitelminősítő is elismeri. A gyorsabb és tartós felzárkózáshoz azonban az erőforrások minőségi jellemzőin is javítani kell még, amihez további versenyképességi reformok szükségesek (6. ábra).

6. ábra: A 2010 utáni magyar gazdaságpolitika fordulatainak és eredményeinek stilizált folyamatábrája

Forrás: Saját szerkesztés.

Ezt felismerve született a Magyar Nemzeti Bank hiánypótló monográfiája, amely több szempontból és széleskörűen vizsgálja a versenyképesség és felzárkózás témakörét, és így megfelelő alapot nyújt a magyar gazdasági környezet és versenyképesség részletes elemzéséhez. A kötetben megfogalmazott konkrét intézkedésvajaslakok csaknem fele megvalósítási fázisba került, ami jól mutatja a javaslatok megalapozottságát, relevanciáját.

A Palotai Dániel és Virág Barnabás által szerkesztett *Versenyképesség és növekedés* című tanulmánykötet jó szívvel ajánlható mind a közgazdasági pályára készülőknek, mind a gyakorló közgazdászoknak, az állami pénzügyek területén dolgozó szakembereknek és a makrogazdaság iránt érdeklődőknek, valamint a hazai gazdasági folyamatok elméleti alapjait és megalapozottságát megérteni kívánó nem szakmabelieknek egyaránt. A kötet a magyar mellett angol fordításban is elérhető, így a Magyarországhoz hasonló problémákkal szembesülő egyéb országbeli szakértők és érdeklődők számára is hasznos olvasmány lehet.

(*Versenyképesség és növekedés. Szerk.: Palotai Dániel, Virág Barnabás, Válasz Könyvkiadó, Budapest, 2016, 832 oldal.*)

JEGYZETEK

- ¹ A tanulmány dr. Kolozsi Pál Péter révén részben a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosító számú *A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés* – „A jó kormányzás közpénzügyi és államháztartási ellenőrzési továbbfejlesztése – történeti és nemzetközi dinamikában” című projekt keretében készült. Wekerle Sándor Közpénzügyi Tudományos Műhely, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közpénzügyi és Államháztartási Intézet.
- ² Adam Smith: *A nemzetek gazdagsága. E gazdagság természetének és okainak vizsgálata*. 1776.
- ³ Matolcsy György: *Egyensúly és növekedés. Konszolidáció és stabilizáció Magyarországon 2010–2014*. Kairosz Kiadó, Budapest, 2015.
- ⁴ Matolcsy György: *A versenyképesség növelésén alapuló gazdaságpolitikát kell folytatni*. Magyar Idők, 2016. február 22. <http://magyaridok.hu/gazdasag/matolcsy-gyorgy-a-versenykepesség-novelesen-alapulo-gazdasagpolitikát-kell-folytatni-403033/>
- ⁵ Matolcsy György – Palotai Dániel: *A fiskális és a monetáris politika kölcsönhatása Magyarországon az elmúlt másfél évtizedben*. Hitelintézetű Szemle, 2016. június.
- ⁶ *Tax Policy reform and Economic Growth. OECD Tax Policy Studies 20*. OECD Publishing, 2010.
- ⁷ Matolcsy–Palotai: *A fiskális és a monetáris politika kölcsönhatása...*, i. m.
- ⁸ *Fiscal Monitor April 2016*. IMF, 2016, 2. fejezet: Fiscal policies for innovation and growth.
- ⁹ Az Európai Bizottság 2016. évi országjelentése.
- ¹⁰ Emmanuele Bobbio: *The growth gains from fighting tax evasion: Simulating a compliant Italy*. Vox, 05 November 2016. <http://voxeu.org/article/growth-gains-fighting-tax-evasion>
- ¹¹ Friedrich Schneider: *Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2015: Different Developments*. January 20, 2015. www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/2015/ShadEcEurope31.pdf
- ¹² Schneider, i. m.
- ¹³ Csomós Balázs – Kreiszné Hudák Emese: *A rejtett gazdaság mértékének csökkentése Magyarországon*. Szakmai cikk, MNB, 2015. október 29. www.mnb.hu/letoltes/csomos-balazs-kreiszne-hudak-emese-a-rejtett-gazdasag-mertekenek-csokkentese-magyarorszagon.pdf
- ¹⁴ Babos Dániel – Kicsák Gergely: *Historikusan alacsony lehet a hiány 2016-ban*. Szakmai cikk, MNB, 2016. október 22. www.mnb.hu/letoltes/babos-daniel-kicsak-gergely-historikusan-alacsony-lehet-a-2016-os-hiany.pdf
- ¹⁵ EBRD Strategy for Hungary, 2016. március.